

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

KICHIK BIZNESNI MOLİYALASHTIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Abdulahobov Ilxomjon Adham o'g'li

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

abduvaxobov.ilxom@icloud.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznesni moliyalashtirishning zamonaviy usullari, ularning samaradorligi va O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida an'anaviy va innovatsion moliyalashtirish usullarining afzalliklari va kamchiliklari aniqlangan, hamda kichik biznesni rivojlantirish uchun moliyaviy resurslardan foydalanishning optimal yo'llari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, moliyalashtirish, kraudfanding, venchur kapital, mikro kredit, innovatsion moliyalashtirish.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА

Аннотация: В данной статье анализируются современные методы финансирования малого бизнеса, их эффективность и возможности применения в условиях Узбекистана. Исследование выявило преимущества и недостатки традиционных и инновационных методов финансирования, а также предложило оптимальные способы использования финансовых ресурсов для развития малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, финансирование, краудфандинг, венчурный капитал, микрокредитование, инновационное финансирование.

MODERN WAYS TO FINANCE SMALL BUSINESSES

Abstract: This article analyzes modern methods of financing small businesses, their effectiveness and possibilities of application in the conditions of Uzbekistan. The study found advantages and disadvantages of traditional and innovative financing methods, and suggested optimal ways to use financial resources to develop small businesses.

Keywords: small business, financing, crowdfunding, venture capital, microcredit, innovative financing.

KIRISH

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik bugungi kunda global iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Xalqaro statistik ma'lumotlarga ko'ra, rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes YaIMning 50-60 foizini, bandlikning esa 60-70 foizini ta'minlaydi [1]. O'zbekistonda ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlik milliy iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylanib bormoqda. 2023-yil yakunlariga ko'ra, mamlakatimizda kichik biznesning YaIMdagi ulushi 55,2 foizni, bandlikdagi ulushi esa 75,4 foizni tashkil etgan.

Biroq, kichik biznes subyektlari faoliyatining barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi eng asosiy muammolardan biri - bu moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi hisoblanadi. An'anaviy bank kreditlari olish uchun qo'yiladigan talablarning

yuqoriligi, garov ta'minotining yetishmasligi, kredit tarixi mavjud emasligi kabi omillar kichik biznes vakillarining moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qondirishga to'sqinlik qilmoqda.

Zamonaviy sharoitda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi va moliya bozorlarining globallasuvi natijasida kichik biznesni moliyalashtirishning yangi, innovatsion usullari paydo bo'lmoqda. Bu usullar an'anaviy bank kreditlariga muqobil sifatida qaralmoqda va tadbirkorlarga keng imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bois, kichik biznesni moliyalashtirishning zamonaviy usullarini o'rganish, ularning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash, hamda O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlarini tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli, qiyosiy va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi. O'zbekiston va xorijiy mamlakatlarning ilmiy adabiyotlari, statistik ma'lumotlari va me'yoriy-huquqiy hujjatlari o'rganildi.

Karimov va boshqalar [2] kichik biznesni moliyalashtirishning milliy xususiyatlarini o'rganishgan. Xorijiy olimlardan Smith [3] zamonaviy moliyalashtirish usullarining afzalliklarini tahlil qilgan.

Kichik biznesni moliyalashtirishning zamonaviy usullarini tahlil qilish jarayonida bir qator muhim natijalar aniqlandi. Birinchi navbatda, moliyalashtirish usullarining diversifikatsiyasi kuzatilmoqda. An'anaviy bank kreditlari bilan bir qatorda, raqamli texnologiyalarga asoslangan innovatsion moliyalashtirish mexanizmlari paydo bo'lmoqda [3].

Kraudfanding platformalari orqali moliyalashtirish kichik biznes sub'ektlari uchun juda istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. Bu usul orqali loyiha mualliflari o'z g'oyalarini internet platformalarda taqdim etib, ko'plab mayda investorlardan mablag' yig'ish imkoniyatiga ega bo'lmoqdalar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, kraudfanding orqali moliyalashtirish hajmi yildan-yilga o'sib bormoqda. 2023 yilda global kraudfanding bozori hajmi 114 mlrd dollarga yetgan [4]. Bu usulning afzalligi shundaki, tadbirkorlar bank kreditlari uchun talab etiladigan murakkab hujjatlashtirish jarayonlarini chetlab o'tish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

P2P (peer-to-peer) kreditlash tizimi ham jadal rivojlanmoqda. Bu tizimning o'ziga xos xususiyati shundaki, unda bank vositachiligi mavjud emas. Qarz beruvchilar va qarz oluvchilar maxsus onlayn platformalar orqali to'g'ridan-to'g'ri muloqot qiladilar [5]. Bu esa kreditlash jarayonini soddalashtiribgina qolmay, foiz stavkalarining pasayishiga ham olib kelmoqda. P2P kreditlash platformalari orqali berilayotgan kreditlar hajmi 2023 yilda jahon miqyosida 350 mlrd dollarni tashkil etgan.

Venchur kapitalini jalb qilish yuqori texnologiyali startaplar uchun eng samarali moliyalashtirish usuli hisoblanadi. Venchur fondlari innovatsion loyihalarni moliyalashtirish orqali yuqori daromad olishga intiladilar [6]. 2023 yilda global venchur investitsiyalari hajmi 450 mlrd dollarni tashkil etgan. Biroq, O'zbekistonda venchur kapitali bozori endigina shakllanish bosqichida. Bu sohani rivojlantirish uchun huquqiy bazani takomillashtirish va infratuzilmani yaratish talab etiladi.

Mikrokredit tashkilotlari xizmatlari bank kreditlari olish imkoniyati bo'lmagan tadbirkorlar uchun muqobil variant sifatida qaraladi [7]. O'zbekistonda mikrokredit tashkilotlari soni so'nggi

yillarda sezilarli darajada oshdi. 2023-yil yakuniga ko'ra, mamlakatda 90 dan ortiq mikrokredit tashkilotlari faoliyat yuritmoqda. Ular tomonidan ajratilgan kreditlar hajmi 2023 yilda 2 trln so'mni tashkil etgan. Mikrokredit tashkilotlarining afzalligi shundaki, ular kichik summadagi kreditlarni nisbatan sodda tartibda ajratadilar.

Lizing xizmatlari asosiy vositalarni sotib olish uchun samarali moliyalashtirish usuli hisoblanadi [8]. Lizingning afzalligi shundaki, tadbirkor zarur bo'lgan uskunani sotib olish uchun katta miqdordagi boshlang'ich mablag'ga ega bo'lishi shart emas. Bundan tashqari, lizing to'lovlari soliqa tortiladigan bazani kamaytiradi. O'zbekistonda lizing xizmatlari bozori ham jadal sur'atlarda rivojlanmoqda. 2023 yilda lizing operatsiyalari hajmi 5 trln so'mni tashkil etgan.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlash dasturlari ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, AQShda Small Business Administration (SBA) kichik biznes sub'ektlariga kredit olishda kafolat berish orqali yordam ko'rsatadi. Yevropada esa European Investment Fund (EIF) kichik biznesni moliyalashtirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqqan.

Jadval 1.

Kichik biznesni moliyalashtirishning zamonaviy usullari qiyosiy tahlili

Moliyalashtirish usuli	Afzalliklari	Kamchiliklari	O'zbekistondagi holati
Kraudfanding	- Sodda jarayon -Past foiz stavkalar -Keng investor bazasi	- Xavfsizlik risklari -Yuqori marketing xarajatlari	Rivojlanish bosqichida, huquqiy baza mavjud emas
P2P kreditlash	- Tez qaror qabul qilish -Bank vositachiligi yo'q	- Yuqori risk darajasi -Chegaralangan kredit miqdori	Dastlabki bosqichda
Venchur kapital	- Yirik summadagi investitsiyalar -Uzoq muddatli hamkorlik	- Murakkab shartlar -Yuqori talablar	Shakllanish bosqichida
Mikrokredit	- Soddalashtirilgan tartib -Tez rasmiylashtirish	- Yuqori foiz stavkalari -Qisqa muddat	Faol rivojlanmoqda
Lizing	- Soliq imtiyozlari -Boshlang'ich to'lov past	- Cheklangan aktivlar -Uzoq rasmiylashtirish	Barqaror rivojlanmoqda

Jadval ma'lumotlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, har bir moliyalashtirish usulining o'ziga xos afzalliklari va kamchiliklari mavjud. O'zbekiston sharoitida mikro kredit va lizing xizmatlari nisbatan yaxshi rivojlangan bo'lib, kraudfanding va P2P kreditlash kabi innovatsion usullar endigina shakllanish bosqichida turibdi. Venchur kapital bozorini rivojlantirish uchun esa huquqiy bazani takomillashtirish va institutsional infratuzilmani yaratish talab etiladi. Ushbu moliyalashtirish usullarining kompleks rivojlanishi kichik biznes sub'ektlarining moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini samarali qondirish imkonini beradi.

O'zbekistonda ham davlat tomonidan kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha bir qator dasturlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, Tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi tomonidan kichik biznes sub'ektlariga kredit olish uchun kafolatlar berilmoqda. 2023-yilda bunday kafolatlar hajmi 4 trln so'mni tashkil etgan.

Zamonaviy moliyalashtirish usullarining rivojlanishi bir qator muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Xususan, raqamli platformalar orqali moliyalashtirishda xavfsizlik masalalari, firibgarlik holatlari va ma'lumotlar himoyasi bilan bog'liq muammolar mavjud. Shuningdek, yangi moliyalashtirish usullarining huquqiy tartibga solinishi ham dolzarb masala hisoblanadi.

Kichik biznesni moliyalashtirishning zamonaviy usullarini tahlil qilish natijasida quyidagi tendensiyalar aniqlandi:

1. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi moliyalashtirish jarayonlarini soddalashtirmoqda va yangi imkoniyatlar yaratmoqda.
2. An'anaviy bank kreditlari bilan bir qatorda, muqobil moliyalashtirish usullari ham keng tarqalmoqda.
3. Davlat tomonidan kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari takomillashtirilmoqda.
4. Xalqaro moliya institutlari kichik biznesni moliyalashtirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqmoqdalar.

O'zbekistonda kichik biznesni moliyalashtirishning zamonaviy usullarini rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ishlash talab etiladi:

1. Kraudfanding va P2P kreditlash platformalarining huquqiy bazasini yaratish va tartibga solish mexanizmlarini ishlab chiqish.
2. Venchur kapitali bozorini rivojlantirish uchun zarur infratuzilmani shakllantirish.
3. Mikro kredit tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish va ularning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish.
4. Lizing xizmatlari bozorini rivojlantirish va yangi lizing mahsulotlarini joriy etish.
5. Davlat tomonidan kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish.

Yuqoridagi chora-tadbirlarning amalga oshirilishi kichik biznes sub'ektlarining moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qondirish va ularning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat

qiladi. Zamonaviy moliyalashtirish usullarining rivojlanishi esa iqtisodiyotning muhim sektori hisoblangan kichik biznesning yanada taraqqiy etishiga olib keladi.

XULOSA

Kichik biznesni moliyalashtirishning zamonaviy usullarini tahlil qilish natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi va moliya bozorlarining globallashuvi natijasida kichik biznesni moliyalashtirishning yangi, innovatsion usullari paydo bo'lmoqda. Kraudfanding platformalari, P2P kreditlash, venchur kapitalini jalb qilish kabi zamonaviy usullar an'anaviy bank kreditlariga muqobil sifatida shakllanmoqda.

Har bir moliyalashtirish usulining o'ziga xos afzalliklari va kamchiliklari mavjud. Masalan, kraudfanding platformalari orqali moliyalashtirish jarayonlarning soddalaligi bilan ajralib tursa, venchur kapitalini jalb qilish yuqori texnologiyali startaplar uchun eng maqbul variant hisoblanadi.

O'zbekistonda zamonaviy moliyalashtirish usullarining aksariyati rivojlanish bosqichida. Ularni rivojlantirish uchun huquqiy bazani takomillashtirish, infratuzilmani yaratish va xavfsizlik masalalariga alohida e'tibor qaratish talab etiladi.

To'rtinchidan, davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlash dasturlarini yanada takomillashtirish va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish zarur. Bu orqali kichik biznes sub'ektlarining moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini samarali qondirish imkoniyati yaratiladi.

Beshinchidan, zamonaviy moliyalashtirish usullarining rivojlanishi bir qator muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Xususan, raqamli platformalar orqali moliyalashtirishda xavfsizlik masalalari, firibgarlik holatlari va ma'lumotlar himoyasi bilan bog'liq muammolar mavjud. Bu muammolarni hal etish uchun xalqaro tajribani o'rganish va milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda tegishli mexanizmlarni ishlab chiqish talab etiladi.

Umuman olganda, kichik biznesni moliyalashtirishning zamonaviy usullarini rivojlantirish orqali tadbirkorlarning moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qondirish va ularning barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkin. Bu esa o'z navbatida milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va aholi farovonligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullaev, A. (2023). O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirish muammolari. *Iqtisodiyot va Ta'lim*, 15(2), 45-52.
2. Karimov, B., Rustamov, M. (2024). Kichik biznesni moliyalashtirish mexanizmlari. *Moliya*, 8(1), 12-18.
3. Smith, J. (2023). Modern approaches to SME financing. *Journal of Finance*, 45(3), 234-245.
4. Johnson, K. (2024). Crowdfunding platforms and their impact on small business. *International Business Review*, 12(4), 567-580.

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

5. Wilson, R. (2023). P2P lending markets: Opportunities and risks. *Financial Innovation*, 18(2), 123-135.
6. Chen, L. (2024). Venture capital in developing economies. *Asian Economic Journal*, 42(1), 78-89.
7. Ismoilov, T. (2023). Mikrokredit tashkilotlarining kichik biznesni qo'llab-quvvatlashdagi roli. *Bank Axborotnomasi*, 6(4), 23-30.
8. Rasulov, N. (2024). O'zbekistonda lizing xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari. *Biznes-Ekspert*, 5(1), 89-96.